

Резюме: Представленная статья презентовала анализ особенностей влияния позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции в психокоррекционном процессе глубинного направления на гармонизацию принципа удовольствия и реальности субъекта. Раскрыта зависимость гармоничности данных принципов от функционирования защитной системы, психических «автоматизмов», отходо́в от реальности, а также показаны особенности позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции в глубинной психокоррекции в контексте исследуемой темы. Акцент поставлен на контекстной характеристике механизма изменения удовольствия субъекта на пути к объективной реальности.

Ключевые слова: интеграция, дезинтеграция, принцип удовольствия, принцип реальности, психокоррекционный процесс.

© 2012

Л. М. Маруп, О. П. Бутенко (м. Черкаси)

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ОСОБИСТІСНОЇ РЕФЛЕКСІЇ СУБ'ЄКТА В ПСИХОКОРЕКЦІЙНИХ ГРУПАХ ЗА МЕТОДОМ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО НАВЧАННЯ (АСПН)

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасного суспільства навчання у вищих навчальних закладах зорієнтовано на формування у студентів науково-предметних знань через вербальну передачу інформації, багато уваги приділяється змісту професійної діяльності і реальним практичним відносинам студента з суб'єктами майбутньої фахової діяльності. Але можливо недостатньо аналітичної діяльності самого студента по усвідомленню себе як суб'єкта діяльності, самовизначення себе в професії і вибудовування власної позиції на базі професійної рефлексії. Феномен рефлексії, як процесу спрямованого на аналіз, розуміння, усвідомлення себе, своїх почуттів, станів, відношень з іншими і до інших, є вагомим у фаховій реалізації майбутнього спеціаліста. Розвиток здатності майбутніх психологів до рефлексії викликає якісні зміни у структурі самосвідомості особистості, переструктурування та розширення її когнітивних компонентів, а також вдосконалення їх саморегуляції. Здатність до рефлексії реалізується через здібність до відчуження від ситуації, можливість бачити себе зі сторони, перетворити себе на об'єкт дослідження, а також гностичної компетентності, лабільності, оригінальності, критичності, домінуванні когнітивного компоненту у процесі прийняття рішення. Рефлексивно-перцептивні вміння, що притаманні професіоналу, особистісна рефлексія розвиваються під час тренінгових занять, зокрема, в корекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН).

Мета статті – з'ясувати особливості динаміки особистісної рефлексії суб'єкта в психокорекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН).

Сучасні дослідження рефлексії проходять в межах більшості галузей психологічного знання, вказуючи на її складність, різноманіття та віднесеність до всіх рівнів психічної організації. Проблема рефлексії ставилася і в різній мірі вирішувалася практично у всіх філософських напрямках при поясненні суб'єктивного та об'єктивного проживання життя, де рефлексія роздивлялася як важливий засіб виходу особистості за межі проживання життя, як засіб обмірковування і перетворення не тільки оточуючого, але й самого себе. У філософії рефлексія є одночасно формою існування філософського знання, основним методом його отримання, а також засобом взаємодії з різними галузями знань. Рефлексія, як вона описується в історії філософії, є певною акцією, спрямованою на усвідомлення власних дій людини, розкриття їх канонів, а також законів, що постають в об'єктивній дійсності.

В сучасній філософській і психологічній літературі термін „рефлексія” досить поширений. Проте більшість його гносеологічних характеристик обмежується уявленнями, які співвідносяться з дослівним перекладом цього слова з латини („повернення назад”) для заглиблення у те, що відбулось, потім на цій основі пізнавати найпотаємніші глибини буття через активність людини [1]. Відтак, цим терміном позначаються поняття, що відрізняються за змістом, або котрі можна описати в інших категоріях.

В сучасний час проблема розвитку професіональної свідомості активно обговорюється в педагогічній і психологічній літературі. Поняття рефлексії активно входить в педагогічну практику, але в психологічній науці немає однозначного визначення статусу рефлексивності в структурі психіки. Всі існуючі підходи до розуміння походження та розвитку рефлексивності можна поділити на дві групи [5]. До першої відносяться такі, що роздивляються рефлексивність як феномен в діяльності мислення людини. Друга група бачить рефлексивність в якості специфічного утворення в структурі особистості.

В межах першого напрямку найбільш послідовно і поетапно генезис розвитку рефлексивних операцій представлений в роботах Ж. Піаже [1]. На його думку, рефлексивність з'являється в спорах дитини з однолітками, де їй потрібно оцінювати власні і чужі твердження. Ж. Піаже виділяв три основні етапи в генезисі рефлексії:

- період доопераційного мислення, коли дитиною усвідомлюються тільки ціль та результат власної дії;

- період конкретних операцій, коли відбувається усвідомлення тимчасової і функціональної послідовності дій;
- період формальних операцій, коли усвідомлюються логічні операції, проведені над власними діями.

Ж. Піаже вказує, що на розвиток рефлексивного мислення дитини впливають спілкування з однолітками, індивідуальний досвід і її діяльність.

На важливу роль рефлексії у становленні підростаючої особистості вказували ще класики психологічної науки. Так, Л. С. Виготський підкреслював, що нові типи взаємозв'язків психічних функцій, які утворюються на основі розвитку рефлексії, необхідно розглядати у віковому аспекті. Л. С. Виготський [4] вважав що рефлексія формується в молодшому шкільному віці в процесі шкільного навчання через засвоєння наукових знань, що потребує усвідомлення і оцінки ходу власних думок. В молодшому шкільному віці рефлексія, як основне новоутворення, пов'язана з діяльністю учіння і дією контролю та оцінки (В.В. Давидов, А. З. Зак, Д. Б.Ельконін). А.З.Зак вказує на появу рефлексії в мисленні дітей у віці 11-12 років. В підлітковому віці досліджується особистісна рефлексія: «підліток як особистість для інших» (Л. І. Божович, В. В. Драгунова, Д. І. Фельдштейн) [3] як здатність самопізнання в плані самовиховання і усвідомленої будови власної особистості.

Другий напрямок дослідження генезису рефлексивності пов'язаний з розвитком рефлексії в структурі самосвідомості і самооцінки особистості та з вивченням генезису рефлексії як самостійного явища. В працях В. В. Барцалкіної [5] розглядається взаємозв'язок розвитку рефлексивних процесів і самосвідомості. Автор характеризує різні етапи вікового розвитку дитини, виділяє процеси відокремлення та ототожнення, відповідно зміст самосвідомості дитини. С. Ю. Степанов та І. Н. Семенов [5], виділяючи типи рефлексивності (кооперативний, інтелектуальний, комунікативний та особистісний), вказують, що їх дозрівання проходить в різні періоди онтогенезу. Дошкільний вік є сенситивним для формування власної відокремленості, що є результатом рефлексії. В молодшому шкільному віці формується інтелектуальна рефлексія, яка дозволяє дитині відслідковувати власні операції мислення. Формування особистісної рефлексії проходить в підлітковому та юнацькому віці. Підлітковий вік є періодом максимальної невідповідності в ступені сформованості різних видів рефлексії.

У психології рефлексія досліджується в межах чотирьох аспектів: кооперативного, комунікативного, інтелектуального та особистісного. Відповідно до цього визначені її типи. Так, психологічні знання про кооперативний аспект рефлексії забезпечують проектування спільної діяльності індивідів з урахуванням координації їх професійних позицій і групових ролей (Н. Г. Алексєєв, В. В. Рубців, А. Т. Тюков, Г. П. Щедровицький). Соціально-психологічні дослідження специфіки комунікативного аспекту рефлексії визначають її як складову розвинутого спілкування та міжособистісного сприймання (Г. М. Андрєєва, Я. Л. Коломінський, Л. А. Петровська, В. А. Петровський, Т. Шибутані). У контексті вивчення когнітивних процесів ведуться дослідження інтелектуального аспекту рефлексії як вміння виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною діяльністю власні дії (Є. В. Бодрова, В. В. Давидов, О. З. Зак, Н. І. Поливанова, В. Г. Романко) [4].

У дослідженнях, спрямованих на визначення особистісного аспекту рефлексії, робиться акцент на активізацію принципу саморозвитку особистості. Згідно з ним культивується рефлексія, що забезпечує самоорганізацію і самообілізацію особистості в різних умовах її існування. Рефлексія виступає як процес осмислення особистісних змістів (образів особистості, з якими ототожнює себе "Я"), який призводить до їх поступальних змін і породжує новоутворення особистості в різних умовах її існування. Поняття "особистісна рефлексія" у цих дослідженнях розглядається в одному синонімічному ряду з поняттям "саморефлексія" (Н. І. Гуткіна, І. Д. Бех, В. К. Зарецький та інші) [2].

Особистісна рефлексія вивляється в процесі переосмислення особистістю своєї внутрішньої суті. При цьому рефлексія розглядається як спрямування пізнання людини на себе, свій внутрішній світ, як оцінка своїх якостей і станів. Почуття рефлексії широко використовується також у дослідженнях з саморегулювання особистості, коли індивід по відношенню до самого себе водночас виступає і як об'єкт рефлексії, і як її суб'єкт, що регулює свої власні дії і вчинки.

На сучасному етапі серед різноманітних напрямів дослідження особистісної рефлексії найбільш перспективним є вивчення такого її аспекту, згідно з яким рефлексія ідентифікується з процесами осмислення і переосмислення. Переосмислення людиною інтелектуальних змістів (образів предметної ситуації) та особистісних змістів (образів особистості, з яким ми ототожнюємо себе "Я") є механізмом їх зміни і продовження психічних новоутворень людини (І. М. Семенов, С. Ю. Степанов) [5].

Залежно від спрямованості в осмисленні і переосмисленні особистісних змістів, у особистості появляються різні види особистісної рефлексії:

- ретроспективний вид особистісної рефлексії (осмислення і переосмислення минулого образу "Я");
- ситуативний вид особистісної рефлексії (осмислення і переосмислення реального "Я");
- перспективний вид особистісної рефлексії (осмислення і переосмислення майбутнього "Я").

На нашу думку, саме рефлексивно-перцептивні вміння, що притаманні професіоналу, особистісна рефлексія розвиваються під час тренінгових занять в корекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН). Активне соціально-психологічне навчання (АСПН) – метод, розроблений академіком АПН України, професором Т. С. Яценко – це такий метод підготовки практичних психологів, який дозволяє навчити майбутнього фахівця цілісно досліджувати психічну реальність суб'єкта, співставляти суперечливі тенденції між свідомою та несвідомою сферами психіки, розвиває вміння рефлексувати. Цей метод зорієнтований на глибинно-психологічне пізнання каузальних передумов особистісних проблем суб'єкта та їх корекцію. Груповий процес під час активного соціально-психологічного навчання вирізняється здобуттям його учасниками рефлексивних знань на основі матеріалу кожного впродовж усіх занять. Результатом психокорекційної практики за методом АСПН є рефлексивні знання, що отримуються в ситуації "тут і тепер", які сприяють розумінню індивідуальної неповторності особистісної проблеми суб'єкта, її глибинно-психологічних передумов та розвитку соціально-перцептивного інтелекту [6].

Ми вважаємо, що групова психокорекція відрізняється від індивідуальної наявністю групового ефекту, що забезпечується розвитком у групі стосунків, які проходять певні стадії інтеграції. Групова динаміка каталізує психокорекційний процес, сприяючи реалізації принципу багаторівневості, пов'язаного з дозуванням діагностичних та психокорекційних впливів. Поступальний розвиток зумовлений відповідним характером психокорекції і навпаки. Корекція – це психологічний вплив на ті чи ті структури психіки з метою повноцінного розвитку і функціонування особистості. Психокорекція в групі полегшується тим, що створюється атмосфера психологічної підтримки, захищеності, психологічної безпеки. Групова інтеграція дає змогу вийти на глибші рівні позитивної дезінтеграції особистісної структури суб'єкта. Груповий ефект виявляється у феномені наслідування, коли саморозкриття одних членів групи ініціює саморозкриття інших. Один із головних результатів групової психокорекційної роботи полягає, на наш погляд, у тому, що учасники групи, розвиваючи вміння аналізувати груповий матеріал, отримують змогу навчатися не тільки на власному досвіді, а й на досвіді інших. Це означає, що починають діяти не лише механізми наслідування, а й ідентифікація, катарсис, які сприяють робочій атмосфері. Завдяки інтеграції в учасників навчання знижується відчуття тривоги, напруженості, психологічної загрози з боку присутніх, зменшуються прояви ситуативних захистів. Таким чином відкривається можливість для дослідження базових форм захисної системи суб'єкта [6].

Групова динаміка об'єктивується у психомалюнках на тему: «Я і група сьогодні», які учасники психокорекційної групи виконують після кожного дня роботи. У психомалюнках зазнають рефлексії і втілюються в художньо-образній формі всі динамічні аспекти розвитку групи. Зміст малюнків становить психокорекційну цінність і дає змогу контролювати групові й індивідуально-особистісні зміни, сприяючи якнайшвидшому виявленню особистісної проблеми суб'єкта [6]. Щоденне виконання малюнків на теми «Наша група», «Я сьогодні», «Я в групі» може бути використане для контролю як за груповим процесом, так і за особистісними змінами учасників навчання. Щоденні малюнки відображають результативність навчання і ті емоційні навантаження, які зазнають учасники АСПН. Малюнки на теми «Результати, яких я досяг в групі», «Що дала група мені, а я – групі», «На що я сподівався і що отримав в групі», «Я до і після навчання» та інші дають цікавий матеріал і після закінчення повного курсу групової психокорекції (впродовж 10-12 днів, працюючи по 8 годин на добу). Можна практикувати ще й такі теми: «Я – реальне», «Я – ідеальне», «Я і процес навчання в групі АСПН», «Якою я б хотів би бачити свою групу?», «Позитивний та негативний ефект навчання», «Розвиток групи і мій особистий розвиток», «Яким я уявляю груповий процес?», «Як змінювалося моє уявлення про груповий процес?» та ін. Особливо цінними можуть бути психомалюнки, що виконані на різних етапах розвитку групи і, приблизно, через півтора роки після закінчення навчання. Вони нерідко показують спрямованість динаміки розвитку учасників АСПН, яку іншими методами виявити важко.

Головними механізмами процесу групової психокорекції є позитивна дезінтеграція і вторинна інтеграція на більш високому рівні розвитку психіки. Якщо в груповій динаміці активного соціально-психологічного навчання головна увага керівника зосереджена переважно на інтеграції групи, то в індивідуально-особистісній – на процесі позитивної дезінтеграції, що закономірно веде до інтеграції психіки на більш високому рівні розвитку. За своєю силою й часовими параметрами процеси дезінтеграції й інтеграції в груповому і індивідуально-особистісному планах повинні мати зворотній взаємозв'язок. При цьому інтеграція групи в якийсь проміжок часу може випереджати особистісну дезінтеграцію. Особливості позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції можна спостерігати на розвитку здібностей аналізу ситуації спілкування, посиленню тенденцій до самоаналізу, до самозмін, про що свідчить поведінка учасників групи АСПН. Змінюються показники, що зафіксовані до початку навчання і після, ступені рефлексії саморозвитку і групового процесу та багато іншого.

Дуже важливо, щоб у перші дні роботи групи, коли відбувається процес «розморожування», керівник не заохочував надмірну відвертість щодо інтимних сторін життя протагоніста. Психодіагностичні прогнози ведучого групи АСПН мають народжуватися у процесі аналізу поведінкового матеріалу членів групи, який логічно впорядковується та ґрунтується на глибинно-психологічних цінностях несвідомого.

В перший день роботи групи активного соціально-психологічного навчання керівник проводить інструктаж. Пропонує називати один одного на ім'я та на «ти», звертаючи увагу на небажаність моральних і соціальних оцінок. Критика у процесі групової психокорекції неприпустима, але можлива близька до неї зворотна форма зв'язку – конфронтація. Йти на конфронтацію з іншим членом групи означає відверто сказати щось важливе для його особистісного самопізнання, хоча, можливо, й не зовсім приємне. Вміння тактовно висловлювати думки і почуття, навіть неприємні – це корисна практика набуття комунікативних навичок. Найважливішою запорукою успішного навчання в психокорекційній групі є відвертість в ситуації «тут і тепер». Бажано, щоб учасники навчання висловлювали свої почуття, не переживаючи, яке вони справлятимуть враження. Поведінка членів групи має бути щирою. Неприпустима категоризація вражень за полярними ознаками «добре – погано». У процесі занять важливо навчитися дивитись один на одного й самих себе ніби з боку, набутти об'єктивного погляду на ті психологічні якості, які насправді є в нас, а які – в іншого, без поділу їх на «погані» й «хороші». Пізнання глибинно-психологічної сутності людини – першочергове завдання групи АСПН [7].

Дуже важливим в роботі групи є зворотній зв'язок, завдяки йому (на емоційно-чуттєвому рівні) кожний член групи отримує змогу оцінити свої якості й потенційні можливості в спілкуванні. Потім шляхом аналізу, переробки отриманої в групі інформації важливо дійти до висновку, на які якості у процесі спілкування бажано спиратися, щоб вони були базисними, а які потрібно намагатися в собі нівелювати. Прийняття в собі того, що є, відкриває можливість для розуміння і коригування себе в ситуації спілкування. Також важливим принципом є сприйняття іншого таким, яким він є, відсутність чорно-білих категорій. Спочатку взаємне сприйняття для окремих членів групи може бути нелегким. Причому що активніше висловлюватимуться члени групи, то краще для процесу навчання.

Вже в перший день роботи групи, під час знайомства, членами навчання для презентації себе можуть бути використані різні вправи, як вербальні (словесні), так і невербальні (такі, в яких для передачі змісту використовуються контакт, дотик, жест, міміка тощо), а також психомалюнки на різні теми: «Автопортрет», «Презентація мого «Я», «Я – реальне, Я – ідеальне» та інші. Так психомалюнок на тему «Автопортрет» може бути використаний для вивчення особливостей самосвідомості, самовідношення та самооцінки особистості, що презентує себе. Вербальний спосіб знайомства на початкових етапах буває досить складним. Окремі члени групи взагалі не відчувають у себе спроможностей на щирі, відкриту поведінку. Тут на допомогу приходять психомалюнок, здатний глибинно виражати психологічний зміст, адекватний психіці суб'єкта, й одночасно забезпечувати його захищеність. Психомалюнок захищає суб'єкта від «ризикованої» для нього інтерпретації членами групи психологічного змісту. Малюнок завжди дає можливість поглибити пізнання не лише того, хто малював, а й тих, хто інтерпретує [6]. Також під час презентації себе в групі може бути використана арт-терапевтична методика «Психологічний щит». Згідно інструкції до виконання методики члени групи зображують себе за допомогою художнього засобу в намальованому колі. Це дає можливість усвідомити образ свого «Я», допомагає зрозуміти іншим Вашу особистість, познайомитися один з одним. В цей час студенти вчаться спілкуватися з новими сторонами свого внутрішнього світу, а також пізнають внутрішній світ інших людей. Привертає увагу і вправа «Асоціації». Члени групи по черзі розповідають з чим, або з ким в них асоціюється кожний із членів групи, включаючи і керівника. Під час виконання цієї вправи у учасників групового процесу є можливість подивитися на себе якби зі сторони, очима іншої людини. Дуже важливим є зворотній зв'язок від учасників після виконання цієї вправи. Учасники говорять про свої почуття, свій емоційний стан після отримання певної інформації (іноді нової, неочікуваної) від членів групи. Зворотній зв'язок від членів групи може допомогти протагоністові заглянути в себе, зрозуміти сенс проблеми, що була в центрі уваги, збагнути сутність своєї поведінки, характер стосунків з оточенням. При цьому учасники навчання засвоюють принцип дзеркального відображення іншої людини, її прихованих неусвідомлених мотивів [7].

Існує і так звана «мовчазна» рефлексія. Людина, що присутня на заняттях, навчається, їй важливо знайти нові почуття і стани, зафіксувати їх в собі, усвідомити, а іноді зовсім не обов'язково повідомляти про це всій групі.

Наступна стадія розвитку групи – робоча стадія, вона триває 6-7 днів. Це основна частина роботи групи, пов'язана зі значними на когнітивному рівні. Під час цієї стадії роботи групи АСПН керівником використовується метод аналізу комплексу тематичних психомалюнків. Методика цілісного аналізу комплексу психомалюнків, що сформувалася в рамках методу АСПН, має сильний психодіагностичний ефект, що конкурує з груповим психокорекційним. Під час аналізу можна не тільки спостерігати як рефлексує протагоніст, але і як емоційно включаються в процес інші члени групи. У групі може відбутися зараження певною емоцією або станом. Спрацьовує груповий ефект. Він проявляється у феномені наслідування, що має позитивну функцію актуалізації саморозкриття учасників групи. Групові переноси «вмикають» почуття, рефлексія стає самостійним терапевтичним засобом, що дозволяє інтегрувати інсайт, змінювати самосвідомість майбутніх практичних психологів. Вдома учасники групи АСПН пишуть рефлексивні щоденники, самозвіти після кожного дня

проведеного в групі. Цей вид діяльності сприяє пробудженню креативності, розширює межі самосвідомості особистості.

Груповий процес АСПН, не порушуючи своєї цілісності, втілює можливість забезпечити як індивідуально неповторний розвиток особистості суб'єкта, становлення особистісних якостей, таких як, уміння вчитися на власному досвіді міжособистісної взаємодії, бути в ситуації і водночас поза нею, вільно рефлексувати почуття свої і інших людей, приймати себе та іншого тощо.

Рефлексія в групах АСПН робить процес навчання особливо цікавим, підвищує мотивацію процесу навчання, формує розуміння суб'єктом самого себе, а також з'ясування того, як інші знають і розуміють його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Особистісна рефлексія виявляється в процесі переосмислення особистістю своєї внутрішньої суті. При цьому рефлексія розглядається як спрямування пізнання людини на себе, свій внутрішній світ, як оцінка своїх якостей і станів. Особистісна рефлексія передбачає розвиток здатності прогнозування, яка відповідає створенню рефлексивного мислення загалом, змінює ціннісні орієнтації суб'єкта та сприяє психологічному оздоровленню особистості.

У контексті практичної психології ми говоримо про розвиток рефлексивних знань і вмінь майбутніх фахівців, що здобуваються у психокорекційних групах за методом активного соціально-психологічного навчання (АСПН). Розвиток можливостей розуміти себе у професійній підготовці психологів-практиків пов'язаний з умінням перетворювати себе на об'єкт дослідження, на фоні розвинутої здатності до глибинної рефлексії інфантильних витоків особистісної проблематики, з вмінням ретроспективного аналізу власного життя і можливістю об'єктивувати "запрограмованість" власної психіки.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у з'ясуванні особливостей динаміки особистісної рефлексії студентів-психологів під час навчання у вузі.

Література:

1. Большой психологический словарь // Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко, – СПб. : Прайм. – ЕВРОзнак, 2003. – 672 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн.1.Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
3. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: Под ред. Д. И. Фельдштейна, М.: Изд-во «Институт практической», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
4. Вьготский Л.С. Динамика и структура личности подростка.- В кн. Хрестоматия возрастной и педагогической психологии. 1982.– С. 138-142.
5. Степанов С. Ю., Семенов И. Н. Психология рефлексии: проблемы и исследования // Вопросы психологии. – 1985. – №3. – С. 31-40.
6. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2004. – 676 с.
7. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: Феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 2006. – 382 с.

Резюме. Стаття присвячена проблемі динаміки особистісної рефлексії майбутніх практичних психологів. Підготовка майбутніх фахівців повинна включати в себе навчання аналізу глибинно-психологічних факторів, що визначають специфіку відношення суб'єкта до оточення. Рефлексивне пізнання своєї особистісної проблематики майбутнім практичним психологом в процесі АСПН сприяє його професійному становленню, підвищує рівень його соціально-перцептивної компетентності.

Резюме. Стаття посвящена проблеме динамики личностной рефлексии будущих практических психологов. Подготовка будущих специалистов должна включать в себя обучение анализу глубинно-психологических факторов, которые определяют специфику отношения субъекта к окружающим людям. Рефлексивное познание своей личностной проблематики будущим практическим психологом в процессе АСПН способствует его профессиональному становлению, повышает уровень его социально-перцептивной компетентности.

© 2012

О. В. Овчаренко (м. Черкаси)

ЄДНІСТЬ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ У ПІЗНАННІ ГЛИБИННИХ ЦІННОСТЕЙ СУБ'ЄКТА

Постановка проблеми. У науковій літературі стверджується суперечлива природа феномену психічного, що полягає у вияві внутрішніх протиріч. Враховуючи особливості функціонування свідомого та несвідомого аспектів психіки, дослідниками обґрунтовується різнонаправленість усвідомлюваних ціннісних орієнтирів людини